

คุณค่าและความหมายของลวดลายมงคล ในอาคารพาณิชย์ยุคแรก 4 จังหวัดริมแม่น้ำโขง

ดร. วารุณี ทวี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การใช้ศิลปะในสถาปัตยกรรมเพื่อมุ่งหวังความอยู่รอด ความอยู่ดีมีสุขของตนและครอบครัว เป็นคำจำกัดความของจุดมุ่งหมายในการใช้ลวดลายต่างๆ ที่มีความหมายเป็นมงคล อันเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาจากวัฒนธรรมการก่อสร้างของจีน ในอาคารพาณิชย์ที่ใช้เป็นที่ประกอบอาชีพและที่อยู่อาศัยของคนจีนโพ้นทะเลทั่วไป รวมถึงพื้นที่ริมแม่น้ำโขงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ที่เคยเป็นพื้นที่การค้าที่รุ่งเรืองเมื่อราว 50 ปีที่แล้วหลังจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดังกล่าวของชาวจีน ลวดลายที่ปรากฏในอาคารที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าบางครั้งจะมีรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน แต่รากอันเป็นที่มาของความหมายในลวดลายนั้นๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังในการดำเนินชีวิตที่ราบรื่นและรุ่งเรืองในดินแดนที่ห่างไกลจากบ้านเกิด การให้ความหมายและความสำคัญในบริบทปัจจุบัน จึงไม่ได้อยู่ที่ความประณีตสวยงามของลวดลาย แต่เป็นการสืบทอดความเชื่อและวัฒนธรรมจีน ที่ได้ส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างต่อเนื่องไม่ต่ำกว่าสองพันปี ในบริบทที่ต่างออกไปจากถิ่นกำเนิด รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความหมายและความสำคัญของลวดลายดังกล่าวให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ จะเป็นกลไกที่สำคัญอันหนึ่ง ในการสร้างคุณค่าให้แก่อาคารและท้องถิ่นนั้นๆ อันจะนำไปสู่ความพยายามในการบำรุงรักษาและซ่อมแซมสภาพของอาคาร ให้คงอยู่ควบคู่ไปกับพัฒนาการของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแต่ละชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: ลวดลายมงคล / สถาปัตยกรรมจีนโพ้นทะเล / อาคารพาณิชย์ / สัญลักษณ์

Significance and meaning in auspicious patterns of old Shophouses in 4 Provinces along the Mekong River

Warunee Wang, Ph.D.

Assistant Professor, Faculty of Architecture, Khonkaen University

Abstract

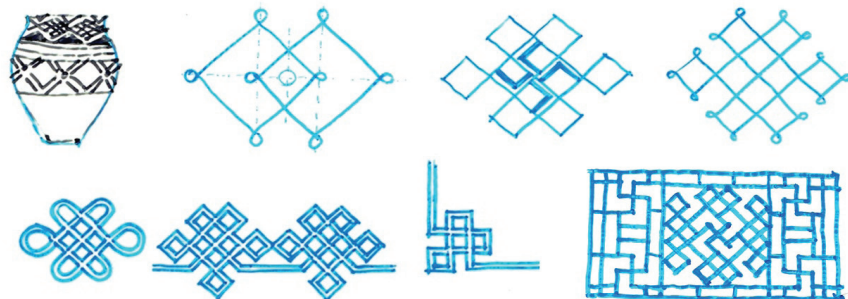
The use of art in architecture aims of survival, well-being of their families is the definition of the auspicious pattern in Chinese construction culture. In shophouses of overseas Chinese were in general used as commercial purposes in the ground floor and for residence in the upper floor. This character also appeared in the trading area along the Mekong River, in the northeast of Thailand during its heyday around half a century ago. Although such pattern sometimes appears to be simple and sometimes unrefined, however the root meaning of the pattern itself still reflects the expectation of a prosperous and smooth life. Therefore the meaning and significance in a modern context should not only focus on the refinements of the pattern, but the value of inherited beliefs and culture of overseas Chinese that has been continuing for many generations in a different context from their homeland, as well as an important part of the local history. The process of conveying meaning and significance of such patterns to related people should be an important device to demonstrate the building's value. This will lead to the efforts for conservation and preservation of the buildings, along with the development of communities' local heritage.

Keywords: Auspicious patterns / Oversea Chinese architecture / Shophouse / Semiotics

1. บทนำ

ในช่วงปลายของราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368–1644) เป็นต้นมา ประเทศจีนได้เริ่มทำการค้าขายกับต่างประเทศโดยใช้เรือสำเภาเป็นพาหนะสำคัญไปยังพื้นที่ต่างๆ รวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความแห้งแล้ง ภัยธรรมชาติ ความผันผวนทางการเมืองและความไม่มั่นคงของราชวงศ์ในยุคนั้น มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ส่งผลกระทบทำให้เกิดการเข้ามาของชาวจีนในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสถาปนาสุโขทัย (พ.ศ. 1780-1981) (ภูวดล, 2547: 61) การเข้ามาครั้งใหญ่ปรากฏในสมัยปลายศตวรรษที่ 18 ที่เป็นช่วงก่อนการสิ้นสุดราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1636-1911) ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้าย ขณะเดียวกันการเปิดเส้นทางรถไฟสายกรุงเทพ-นครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2443 หรือเมื่อราว 100 ปีที่แล้ว และสายนครราชสีมา-อุบลราชธานี ใน 30 ปีต่อมาหรือเมื่อ พ.ศ. 2473 ส่งผลให้คนจีนจำนวนมากใช้เส้นทางดังกล่าวในการเดินทางไปยังถิ่นฐาน เพื่อทำการค้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จากเดิมที่ชาวอีสานดำเนินชีวิตด้วยระบบการแลกเปลี่ยนของต่อของ (Barter System)) โดยมีกระจุกตัวในพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับสถานีรถไฟ หรือศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการคมนาคมของแต่ละท้องถิ่นในสมัยนั้น

จังหวัดที่อยู่ติดกับแม่น้ำโขงในสมัยก่อน มีการติดต่อไปมาค้าขายระหว่างผู้คนที่อยู่สองฝั่งของแม่น้ำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี มุกดาหาร นครพนมและหนองคาย อีกทั้งยังการเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับแม่น้ำโขงที่อยู่ตรงข้ามกับเมืองที่สำคัญของ สปป.ลาว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เวียงจันทน์ จำปาสัก สะหวันนะเขต คำม่วน เป็นต้น เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการค้าที่รุ่งเรืองผ่านแม่น้ำโขงและเรือกลไฟในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงปลายศตวรรษที่ 20 ก่อนที่จะถูกแทนที่ด้วยถนนและรถยนต์ ในเวลาต่อมา นอกจากนี้การค้าเลียบแม่น้ำโขงและแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด เช่น แม่น้ำมูล ได้ทำให้เกิดชุมชนการค้าขนาดใหญ่ ที่มีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ขึ้นเป็นครั้งแรกในภาคอีสาน (ซึ่งต่อไปผู้เขียนจะใช้คำว่าอาคารพาณิชย์ยุคแรก) ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีน และเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่แสดงความเป็นชาติพันธุ์ของเจ้าของอาคารอย่างเด่นชัด ดังที่ปรากฏลวดลายมงคลให้เห็นในส่วนประดับรูปแบบต่างๆ ของอาคาร

ภาพที่ 1: แสดงพัฒนาการของลายมงคลเริ่มจากลายเรขาคณิตสี่เหลี่ยมง่ายๆ บนเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นลายมงคลพื้นฐานที่พัฒนาต่อไปเป็นลายต่างๆ

ที่มา: วาดใหม่โดยดัดแปลงจาก (Wu and Chen, 2012: 21) (Li and Qiao, 2000: 315, 326)

ลวดลายที่ปรากฏในอาคารพาณิชย์ยุคแรกที่เป็นของชาวจีนเหล่านี้ ต่างมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจีนที่พัฒนามาจากพื้นฐานความต้องการมีชีวิตอยู่ของผู้คนในวัฒนธรรมเกษตร ตั้งแต่ยุคหินใหม่ (ภาพที่ 1) ที่สำคัญได้แก่ “ลายเรขาคณิต (几何纹)” ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลจาก 2 ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ (1) การทอผ้า เช่น “ลายขนมเปียกปูน (菱形纹)” (2) มาจากรูปร่าง-รูปทรงของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น สัตว์ นำมาปรับให้มีความเรียบง่ายมากขึ้น แต่ยังคงความหมายที่สื่อถึงสัตว์นั้นอยู่ ขณะเดียวกันรูปร่างของสัญลักษณ์ดังกล่าวยังมีความเรียบง่ายมากเท่าไร ก็ยิ่งจะสื่อความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น (Wu and Chen, 2012: 20) โดยในกระบวนการของการพัฒนา เกิดแนวคิดของการปรารถนาถึงสิ่งดีๆ และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ชั่วร้าย โดยได้ใช้ลวดลายต่างๆ หรือแม้แต่ตัวอักษรที่มีความหมายเป็นมงคล เป็นสัญลักษณ์แทนความปรารถนา เหล่านี้ และได้พัฒนาต่อมาเป็นประเพณีความเชื่อ ดังคำกล่าวที่ว่า มนุษย์ได้สร้างศิลปะ สัญลักษณ์และความหมายทางศิลปะขึ้น เพื่อรองรับความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิต ในเวลาต่อมาศิลปะเหล่านั้นได้กลับมามีบทบาทกับชีวิตมนุษย์ หรือกำหนดรูปแบบการมีชีวิตอยู่มากขึ้น (Li and Qiao, 2000: 1) ซึ่งประเภทของความต้องการที่ปรากฏในลวดลาย ประกอบด้วย 3 ลักษณะใหญ่ๆ (Li and Qiao, 2000: 2) คือ “การหลีกเลี่ยงภัย อันตราย สิ่งไม่ดีหรือวิญญานที่ชั่วร้าย (避邪-bìxié)” (3) “ความโชคดี (纳福-nàfú)” (3) “ความรุ่งเรืองในชีวิต การมีชีวิตที่สบายที่สุดสบาย (求吉-qújí)” ซึ่งไม่ว่ารูปแบบหรือมุมมองของศิลปะจะเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปอย่างไร ความหมายของวัฒนธรรมโดยพื้นฐานแล้ว มักจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง

นับจากปลายยุคหินใหม่เป็นต้นมา ในแถบลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนล่างปรากฏลายมงคลในอาคารบ้านเรือน งานศิลปะหัตถกรรมและเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เต้า ปลา กบ นก ดอกไม้ ไม้เลื้อย น้ำเต้า สัตว์ใน 12 ราศี เมฆ มังกร หงส์ วัว ม้า เป็นต้น ลวดลายเหล่านี้มีทั้งที่ได้รับอิทธิพลมาจากราชสำนัก และบางส่วนเป็นลวดลายที่สามัญชนทั่วไปใช้กัน ในปลายยุคราชวงศ์ได้แก่ ราชวงศ์หมิงและชิง (ค.ศ. 1368-1911) ยังคงปรากฏลายที่มีมาแต่โบราณให้เห็นในวิถีชีวิตประจำวันของคนทั่วไปอย่างเหนียวแน่น องค์ประกอบที่ทำให้การใช้ลวดลายมงคลเหล่านี้ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน (Li and Qiao, 2000:2-4) ได้แก่ การที่คนจีนให้ความสำคัญกับครอบครัวและวงศ์ตระกูลมากที่สุด การคำนึงถึงความอยู่รอดของพวกพ้อง การมีชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมาย ซึ่งหมายถึง การสร้างฐานะหรือการพยายามให้ถึงสิ่งที่มุ่งหวัง รวมถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหรือชาติพันธุ์ และทัศนคติในด้านความงามทางศิลปะของผู้คนในแต่ละยุคสมัย ลวดลายเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์กับความเชื่อในสมัยบรรพกาล โดยเฉพาะในสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมที่ใช้แรงงานจากคนและสัตว์เป็นหลัก สัตว์เหล่านี้จะเป็นหลักประกันถึงความสมบูรณ์พูนสุขของอาหารและการมีแรงงานที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งจะ使人ในครอบครัวไม่อดอยาก สามารถเพิ่มจำนวนประชากรในอนาคตได้ไม่สิ้นสุด

ภาพที่ 2: บ้านที่เคยเป็นที่พักของข้าราชการชั้นสูงในช่วงสาธารณรัฐจีน หรือทศวรรษที่ 1920-1930 ในเมืองหนานจิง มณฑลเจียงซู จะเห็นการใช้อักษรมงคลในส่วนของกระเบื้องซึ่งต่างเป็นอักษรคำว่า “โช่ว” (寿) ทั้งสิ้น ต่างกันที่ (ซ้าย) ทรงเหลี่ยม (ขวา) ทรงกลม

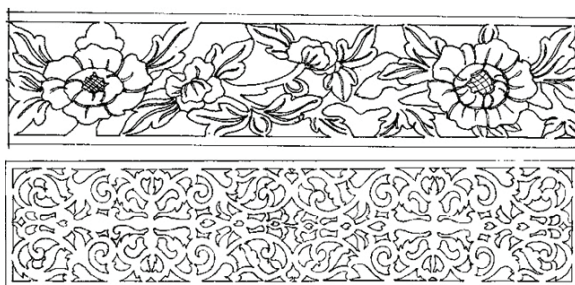
ในจังหวัดหนองคายซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำโขง ในอดีตเป็นศูนย์กลางของการปกครอง การค้าระหว่างสองฝั่งโขง รวมถึงมีแปลลาที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงในแม่น้ำโขง อาคารพาณิชย์ในยุคแรกเหล่านี้ ปัจจุบันยังปรากฏให้เห็นที่ถนนมีชัย ของอำเภอเมืองหนองคาย พื้นที่ริมน้ำโขงบางส่วนในเขตตัวอำเภอท่าบ่อและศรีเชียงใหม่ ในจังหวัดมุกดาหารพบการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ในยุคแรก บริเวณตลาดอินโดจีนของอำเภอเมือง ส่วนจังหวัดนครพนมพบมากที่อำเภอธาตุพนม ที่มีบทบาทสำคัญในอดีตในฐานะที่เป็นที่ตั้งของพระธาตุพนม ที่เคยเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองของสปป.ลาว และการล่มของพระธาตุพนมองค์เดิม ในปี พ.ศ. 2518 ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าและอาคารพาณิชย์ขึ้นอย่างหนาแน่นบริเวณรอบๆ ถนนเลียบริมแม่น้ำโขงใกล้กับองค์พระธาตุพนม ซึ่งเคยเป็นท่าเรือข้ามฟากในสมัยก่อน ส่วนจังหวัดอุบลราชธานี มีอาคารพาณิชย์ยุคแรกที่ยังปรากฏให้เห็นบริเวณถนนทหารและถนนหลวงของตัวเมืองอุบลราชธานี ซึ่งอยู่ใกล้กับท่าหน้าของแม่น้ำมูล และบริเวณโดยรอบของสถานีรถไฟฝั่งอำเภอวารินชำราบ

ในบทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นความสำคัญของลวดลายมงคลในรูปแบบต่างๆ ที่มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมการก่อสร้างของจีน ที่ปรากฏในอาคารพาณิชย์ในยุคแรกๆ ของพื้นที่ 4 จังหวัดที่ติดกับแม่น้ำโขงดังกล่าว ที่มาและความหมายทางวัฒนธรรมของลวดลายเหล่านี้ ที่ใช้การอธิบายจากวัฒนธรรมตั้งต้นในประเทศจีน (อันเป็นความหมายที่ใช้กันทั่วไปในกลุ่มคนที่มิเชื่อสายจีน ไม่ว่าจะอพยพไปอยู่ที่ใดบนโลกนี้ก็ตาม) ประเภทและรูปแบบของลวดลายมงคลในส่วนประดับลักษณะต่างๆ ที่สำคัญในอาคารพาณิชย์ที่พบในพื้นที่ศึกษา รวมถึงการศึกษาความเป็นไปของการรับรู้ความหมายและคุณค่าของลวดลายมงคลในปัจจุบัน ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องในการรักษา พัฒนาและสืบทอด

2. รูปแบบและลักษณะของลวดลายมงคลที่สำคัญที่พบในพื้นที่กรณีศึกษา

จากการสำรวจอาคารพาณิชย์ในพื้นที่ 4 จังหวัดดังกล่าว ซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี นับย้อนจากปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นไป ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ชุมนุมการค้าเก่า หรือศูนย์กลางกิจกรรมการค้าในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และมีรูปแบบของลวดลายมงคลที่สะท้อนให้เห็นการได้รับอิทธิพลจากจีน โดยเฉพาะการฉลุแผ่นไม้เป็นลายมงคล ซึ่งเป็นความชำนาญในการใช้วัสดุของช่างชาวจีนโดยเฉพาะ แม้ว่าจะพบการใช้ปูนปั้นร่วมด้วยก็ตาม แต่ส่วนหนึ่งเกิดจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อสร้างของช่างเวียดนาม ซึ่งต่างจากการตกแต่งแบบตะวันตกที่จะใช้ปูนปั้นเป็นหลัก ดังนั้นจากการศึกษาผู้เขียนจึงได้แบ่งประเภทของวัสดุและรูปแบบการใช้ลวดลายมงคลในส่วนประดับ ที่พบในอาคารพาณิชย์ยุคแรกเริ่มแม่น้ำโขงในเขตพื้นที่ศึกษา ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการก่อสร้างของจีน ได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

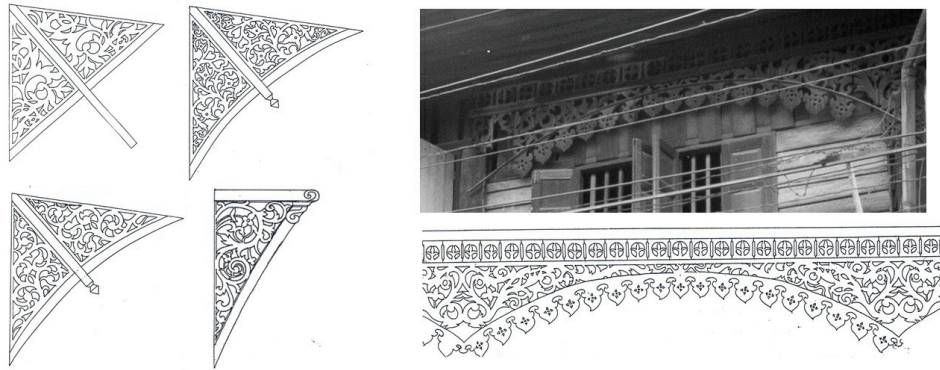
ไม้ฉลุลาย - พบว่ามีการใช้ลวดลายมงคล เป็นไม้ฉลุลายเครือเถาแบบสมมาตร² ในช่องลมเหนือประตูทางเข้าหรือประตูหน้าต่างภายในอาคารมากที่สุด ช่องลมดังกล่าวมีทั้งที่เป็นช่องโค้งและช่องสี่เหลี่ยม หากเป็นผนังอิฐมักนิยมทำช่องลมเป็นกรอบโค้งด้านบน สัมพันธ์กับการใช้อิฐก่อเป็นช่องโค้งของประตูหรือหน้าต่าง ลายเครือเถาโดยมากเป็นแบบสองข้างเท่ากัน มีส่วนน้อยที่เป็นลายอิสระ มีเพียงที่จังหวัดหนองคายที่พบการใช้ช่องลมไม้ลายดอกโบตันแบบอิสระในอาคาร 1 หลัง (ภาพที่ 3 ขวาบนสุด) และการใช้ลายดอกโบตันร่วมกับลายเครือเถา (ภาพที่ 3 ซ้าย)

ภาพที่ 3: (ขวาบน) ช่องลมไม้เหนือประตูลายดอกโบตันแบบอิสระ ที่อาคารเลขที่ 492 ถ.มีชัย จังหวัดหนองคาย (ขวาล่าง) ช่องลมเหนือประตูกรอบสี่เหลี่ยม ลายเครือเถาสองข้างเท่ากันที่จังหวัดอุบลราชธานี (ซ้าย) ช่องลมไม้เหนือประตูชั้นล่างเป็นลายเครือเถาสมกับลายดอกโบตันตรงกลาง ส่วนผนังด้านบนเป็นลายดอกโบตันปูนปั้น ที่จังหวัดหนองคาย (ที่มา: วารุณี, 2542:93,106)

ภาพที่ 4: ช่องลมไม้ลายมังกรเล่นแก้วที่ผสมกับรูปแบบของลายเครือเถา ที่ถนนมีชัย จังหวัดหนองคาย
ที่มา: วารุณี, 2542: 108

ภาพที่ 5: (ซ้าย) ลายเครือเถาในไม้ค้ำยันที่รับกันสาดด้านหน้ารูปแบบต่างๆ ของกลุ่มอาคารพาณิชย์ริมถนนหลวง ของอำเภอเมืองอุบลราชธานี
(ขวา) รั้วผนังลายเครือเถาเหนือระเบียบด้านหน้าของห้องแถวริมถนนหลวง (ที่มา: วารุณี, 2542:84,89)

ภาพที่ 6: (ซ้าย) อาคารพาณิชย์ 5 คูหา เลขที่ 41-51 ริมนนหลวงของอุบลราชธานี
(ขวา) อักษรโชว์ที่ติดอยู่บนปลายชื่อไม้และเชิงชายซึ่งปรากฏคล้ายก้อนเมฆ และลายเครือเถาผสมกัน

อาคารพาณิชย์เลขที่ 022 บนถนนมีชัย ของจังหวัดหนองคาย พบลายช่องลมที่มีลักษณะผสมระหว่างลายมังกรคู่เล่นแก้ว กับลายม้วนหนังสือที่ตรงกลางมีอักษรมงคลจีนแบบดั้งเดิม (Traditional Chinese) เขียนคำว่า “ว่าน (萬)” ซึ่งหมายถึง ความสุขความเจริญที่เกิดขึ้นต่อเนื่องไม่มีสิ้นสุด นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าลวดลายที่ปรากฏในมังกรดังกล่าว เป็นลักษณะผสมระหว่างมังกรกับลายเครือเถา ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ปรากฏพบในพื้นที่อื่นๆ ของทั้ง 4 จังหวัด (ภาพที่ 4) นอกจากส่วนช่องลมแล้ว พบการใช้ไม้ฉลุลายในไม้ค้ำยันเพื่อรับหลังคา กันสาดเหนือประตูด้านหน้า (ภาพที่ 5 ขวา) การทำเป็นรั้วผนังเหนือระเบียบด้านหน้าด้วยลายเครือเถา (ภาพที่ 5 ซ้าย) ซึ่งทั้งสองรูปแบบปัจจุบันพบที่จังหวัดอุบลราชธานีเพียงแห่งเดียว การที่นิยมใช้ลายเครือเถา อาจเนื่องมาจากความหมายที่เป็นมงคลของลวดลายที่หมายถึงการเจริญเติบโตหรือรุ่งเรืองไม่มีที่สิ้นสุดของการทำธุรกิจการค้า จึงนิยมใช้เป็นส่วนประดับในบริเวณประตูทางเข้าหลัก

ภาพที่ 7: (ซ้าย) ส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ลวดลายมงคลเป็นตัวอักษรโช่ว (寿) แบบเหลี่ยมและแบบกลม ในลักษณะต่างๆ (ที่มา: ปรับปรุงจาก Li and Qiao, 2000: 326)

(ขวา) ลายระเบียงตัวอักษรโช่วแบบสี่เหลี่ยม ของบ้านเรือนแถวไม้ เลขที่ 186 ถนนหลวงใกล้กับแม่น้ำมูล ของจังหวัดอุบลราชธานี (ที่มาของภาพถ่าย: เกิดบุญ อุณรัตน์)

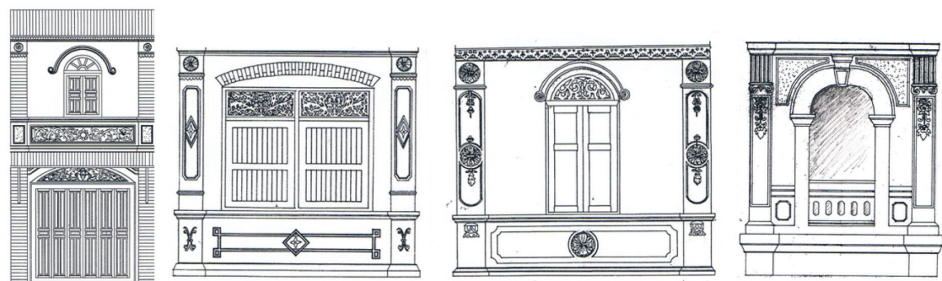
ขณะเดียวกันเชิงชายของอาคารพาณิชย์ 5 คูหา เลขที่ 41-51 ริมถนนหลวง อนุญาตเป็นลายเครือเถาที่ผสมกับลักษณะของลายก้อนเมฆยาวต่อเนื่องกันไป และใช้ไม้ปิดปลายของช่อที่เขียนเป็นตัวอักษร “โช่ว (寿)” แบบเหลี่ยม เป็นรูปแบบของเชิงชายและไม้ปิดช่อที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่พบในพื้นที่ใดๆ ของ 4 จังหวัดที่อยู่ติดแม่น้ำโขงเช่นกัน (ภาพที่ 6)

ข้อสังเกตสุดท้ายของการใช้ไม้กับลวดลายมงคลที่มีลักษณะเฉพาะในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ มีการตกแต่งระเบียงด้วยอักษรโช่ว แบบเหลี่ยมในอาคารไม้ริมถนนทหาร ของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเห็นเป็นลวดลายอักษรมงคลชัดเจน ขณะที่ระเบียงไม้อื่นๆ ที่พบในพื้นที่ศึกษาเป็นลายเรขาคณิตแบบง่ายๆ ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับลวดลายมงคลของจีนโดยตรง

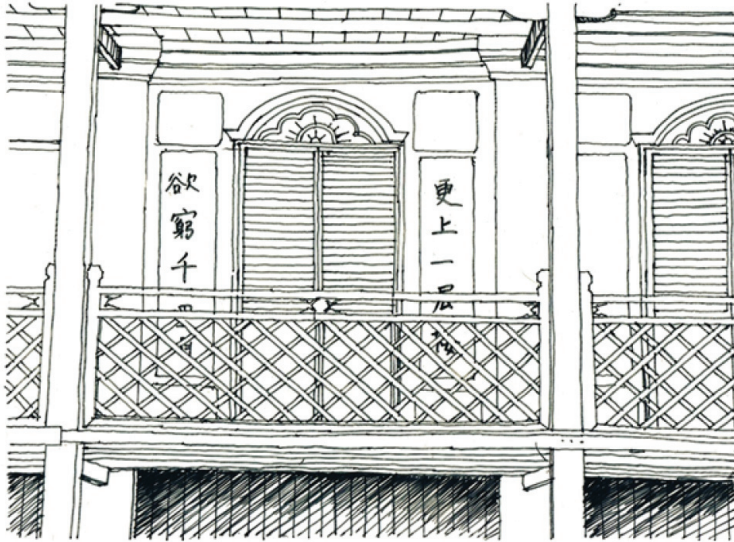
ปูนปั้น – การใช้ปูนปั้นเป็นส่วนประดับ พบในอาคารที่ก่อด้วยอิฐโดยใช้โครงสร้างผนังรับน้ำหนักในที่นี้ส่วนใหญ่เป็นปูนปั้นนูนต่ำ จากการสำรวจพบว่าในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารและนครพนม พบลายปูนปั้นที่เป็นสัญลักษณ์หรือลวดลายมงคลภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนจำนวนหนึ่งแต่ไม่มาก และไม่มีการจัดองค์ประกอบของลายมงคลให้มีความหมายซับซ้อน เหมือนที่จังหวัดหนองคายหรืออุบลราชธานี พบเพียงการนำเอาสัญลักษณ์บางอย่างมาใช้เดี่ยวๆ เช่น ปูนปั้นลายประแจจีนหรือลาย “หุย (回纹)” เป็นแถบยาวตลอดเหนือบริเวณช่องประตูบานเพ็ญ และช่องลมลายดอกพุดตานบนยอดจั่ว ในอาคารก่ออิฐชั้นครึ่งริมถนนสุนทรวิจิตร เลียบแม่น้ำโขงที่ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เพียง 1 หลัง (ภาพที่ 8 บนซ้าย) เช่นเดียวกับที่อำเภอธาตุพนมและอำเภอเมืองมุกดาหาร พบว่ามีการใช้สัญลักษณ์มงคลในลวดลายที่ตกแต่งอาคารไม่มาก และเป็นไปแบบเรียบง่าย แต่ลายดอกพุดตานเป็นลายที่มีความถี่ของการใช้มากที่สุด

ภาพที่ 8: (บนซ้าย) ดิกลปูนชั้นครึ่งริมถนนสุนทรวิภิต ที่เลียบไปกับแม่น้ำโขง
(บนขวา) ลายดอกพุดตานที่ปรากฏในอาคารพาณิชย์ยุคแรกย่านตลาดอินโดจีนในจังหวัดมุกดาหาร
(ล่างซ้าย-ขวา) บ้านเลขที่ 207 หมู่ 2 ถนนพนมพนาธิราช ของอำเภอรอดูพนม เดิมเป็นบ้านของชาวฝรั่งเศสที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2446 เจ้าของปัจจุบันซื้อต่อในราคา 5 หมื่นบาท เมื่อ พ.ศ. 2479 (ข้อมูลจาก นายประสิทธิ์ อัครนิตย อายุ 85 ปี เจ้าของปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. 2542) แม้จะไม่ใช่อาคารพาณิชย์ และแต่เดิม ช่วงระหว่างเสาของระเบียงด้านหน้าของชั้นสอง จะมีไม้ฉลุลายประดับอยู่ แต่พอจะอนุมานเพื่อให้สามารถมองเห็นในภาพกว้างเทียบกับการศึกษาอาคารอื่นๆ ได้ว่า การก่อสร้างน่าจะได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเสียเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันอาคารหลังนี้มีอายุเก่าแก่มากที่สุดหลังหนึ่งของอำเภอรอดูพนม

ภาพที่ 9: เปรียบเทียบลักษณะการใช้ลวดลายมงคล ในผนังด้านหน้าของอาคารพาณิชย์ยุคแรกในอุบลราชธานี เทียบกับอาคารพาณิชย์ของหนองคาย (ขวาสุด) จะพบว่าลวดลายมงคล มักปรากฏในลายฉลุไม้เด่นชัดกว่าที่ปรากฏในลายปูนปั้น

ภาพที่ 10: ลายมงคณูปันรูปดอกเหมยเหนือบานประตูชั้นบน ด้านข้างเป็นตัวอักษรจีนปูนปั้น ด้านซ้ายเป็นคำว่า “อวี๋ฉิงเซียน หลี่มู่” ด้านขวา “เก็งซางอีเจิงโหล (欲窮千里目，更上一层楼)” (For a grander sight, a higher level-จะมองให้ไกลต้องยืนบนที่สูง) ซึ่งมาจากส่วนหนึ่งของบทกวีโดย หวัง จือห้วน (王之涣) ในสมัยราชวงศ์ถัง ความหมายคือ ให้มองการณ์ไกล ถ้าได้กล้าเสีย ซึ่งสะท้อนทัศนคติในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ ที่มีเป้าหมายอยู่ที่ความเจริญก้าวหน้าของชาวจีนตั้งแต่เมื่อพันปีที่แล้ว

สำหรับจังหวัดหนองคาย และอุบลราชธานี ที่มีอาคารพาณิชย์ยุคแรกที่มีลายปูนปั้นมงคณูปราภฏอยู่ มีลักษณะร่วม คือ ลายดังกล่าวจะปรากฏอยู่ด้านบนของประตูทางเข้า หรือเหนือช่องลมไม้ที่ฉลุลาย หรือยอดผนังชั้นสอง หรือเป็นแถบปูนปั้นช่วงกลางของอาคาร ซึ่งต่างก็มีลักษณะสมดุลทั้งสองข้าง นอกเหนือจากกรณีศึกษาที่กล่าวมา ส่วนใหญ่ไม่แสดงว่าได้รับอิทธิพลจากจีนที่ชัดเจน แต่จะเป็นการใช้ลวดลายแบบตะวันตกร่วมกับช่องลมไม้ฉลุลายเครือเถาเสียมากกว่า

แม้ว่าส่วนประดับปูนปั้นที่พบส่วนใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานีเป็นลายที่ได้รับอิทธิพลจากลวดลายของตะวันตก แต่มีอาคารที่สำคัญที่ควรกล่าวถึงในด้านสัญลักษณ์และลวดลายมงคณูปราภฏคือ (1) อาคารพาณิชย์ 5 คูหา เลขที่ 41-51 ริมถนนหลวง ซึ่งโครงสร้างหลักเป็นเสาไม้รับหลังคาผสมกับผนังอิฐและพื้นไม้ สิ่งที่น่าสนใจนอกจากลวดลายมงคณูปราภฏบนส่วนประดับที่ทำจากไม้ดังที่กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ ได้แก่ ลายปูนปั้นที่น่าจะเป็นดอกเหมยเนื่องจากมี 5 กลีบ เหนือประตูด้านหน้าของระเียงไม้ชั้นสอง รวมถึงบางห้องมีผนังด้านหน้าเป็นอักษรปูนนูนต่ำมีเนื้อหาเป็นโคลงกลอนสอนใจ (ภาพที่ 10) เหมือนธรรมเนียมการแปะกระดาษแดงไว้หน้าประตูใหญ่ของบ้านในช่วงเทศกาลสำคัญของจีน

(2) อาคารพาณิชย์ 9 คูหา เลขที่ 451 บนถนนพรหมเทพในตัวเมืองอุบลราชธานี ที่มีลักษณะเด่น คือ แถบของผนังตรงกลางปรากฏลายปูนปั้นนูนต่ำลายมังกรเล่นลูกแก้วหรือไข่มุก ขณะที่ผนังช่องอื่นๆ ปรากฏลายน้ำ ดอกบัวและปลา (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11: (บนซ้าย-ขวา) อาคารพาณิชย์ 9 คูหาริมถนนพรหมราช
(กลาง) ภาพปูนปั้นนูนต่ำลายมังกรคู่คาบแก้วหรือไข่มุก
(ล่าง) ลายปูนปั้นภาพน้ำ ดอกบัวและปลาทอง สัญลักษณ์ของ “จีนอวี๋หม่านถาง” ส่วนภูเขาจำลองเป็นองค์ประกอบหนึ่งของลายที่ทำให้เกิดความสวยงาม เหมือนสระน้ำในสวนจีนที่มีภูเขาจำลอง

ภาพที่ 12: (ซ้าย) ลวดลายปูนปั้นซึ่งไม่ปรากฏองค์ประกอบหรือสัญลักษณ์มงคลที่ชัดเจน ในอาคารสองชั้น ก่ออิฐฉาบปูน ที่อำเภอหาดุพนม
(ขวา) ลายปูนปั้นในอาคารพาณิชย์ยุคแรก ริมถนนมีชัย ในเขต อ.เมืองหนองคาย แสดงถึงอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนอย่างชัดเจนจากลวดลายเครือเถา ดอกโบตั๋นและดอกบัวในแจกันที่เป็นปูนปั้นและลายฉลุไม้ ความหมายได้แก่มีความมั่งคั่ง ร่มเย็นเป็นสุข มีลูกหลานสืบสกุลมากมาย (ที่มา: วารุณี, 2542: 104, 107)

สำหรับอาคารพาณิชย์ยุคแรกที่จังหวัดหนองคาย ซึ่งปรากฏลวดลายมงคลที่แสดงให้เห็นการได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนที่ชัดเจนได้แก่ อาคารพาณิชย์ที่ตั้งอยู่บนถนนมีชัย เลียบกับแม่น้ำโขง พบลวดลายมงคลปรากฏอยู่ในอาคารพาณิชย์ 2 หลัง ได้แก่ (1) อาคารพาณิชย์ก่ออิฐถือปูน เลขที่ 22 ถนนมีชัย มีการใช้ลวดลายผสมผสานกันของลายดอกโบตันและลายเครือเถา บริเวณเหนือกรอบประตู และหน้าต่างของชั้นล่างและชั้นบนตามลำดับ (ย้อนดูในภาพที่ 3 ซ้าย) และ (2) อาคารพาณิชย์ก่ออิฐถือปูน เลขที่ 492 ถนนมีชัย พบการจัดองค์ประกอบของลายเครือเถาเข้ากับลายรูปแจกันที่คล้ายดอกโบตันและดอกบัวปักอยู่ (ภาพที่ 12 ขวา)

3. ความสำคัญของการรับรู้ความหมายในลวดลายมงคล

การศึกษาและการสำรวจรูปแบบอาคารพาณิชย์ยุคแรกในภาคอีสานปัจจุบัน จะพบว่าส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการเก็บข้อมูลทางสถาปัตยกรรมของตัวอาคาร อันได้แก่ รูปแบบภายนอก การใช้พื้นที่ การใช้วัสดุ และคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ที่เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของชุมชนผ่านมิติของกาลเวลา และคุณค่าทางด้านทัศนศิลป์เท่านั้น หากว่าได้มีการรับรู้ความหมายของลวดลายมงคลในอาคารเหล่านี้ ก็จะทำให้การศึกษาคุณค่าของอาคารมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และคนทั่วไปที่ได้รับรู้ความหมายของลวดลายดังกล่าว ก็จะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และมีแนวโน้มของการรับรู้คุณค่าของอาคารเหล่านี้ต่างออกไปจากเดิม

อย่างเช่น กรณีของเชิงชายในอาคารพาณิชย์เลขที่ 41-51 ริมนนหลวงของจังหวัดอุบลราชธานี จากรูปแบบและความหมายของลวดลายมงคล เป็นข้อมูลที่ใช้ประกอบการสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่าช่างและเจ้าของอาคารน่าจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนหรืออีกนัยหนึ่งน่าจะเป็นชาวจีน ขณะที่อาคารซึ่งใช้ลวดลายตะวันตก ไม่สามารถบ่งชี้ได้ว่าช่างและเจ้าของน่าจะเป็นชนชาติใด ซึ่งปัจจุบันก็ยังไม่ได้มีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับช่างที่มาก่อสร้างในภาคอีสาน โดยเฉพาะช่างที่สร้างลวดลายแบบจีน นอกจากนี้การรับรู้ลวดลายยังทำให้มีความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของช่างและเจ้าของอาคารในการเลือกใช้ลวดลายในลักษณะต่างๆ มากขึ้น โดยไม่ได้ให้ความสำคัญที่อายุของอาคารและลักษณะทางกายภาพที่ต่างออกไปจากรูปแบบการก่อสร้างในท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังสามารถแยกรูปแบบของลวดลายที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกและตะวันออกออกจากกันได้ในระดับหนึ่ง (ภาพที่ 12) ขณะเดียวกัน ได้แสดงให้เห็นการผสมผสานระหว่างความเป็นตะวันตกกับความเป็นจีน ภายใต้บริบทของพื้นที่ริมแม่น้ำโขงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

โดยอาคารอาจก่อสร้างด้วยวัสดุที่ทันสมัยที่สุดในเวลานั้น และมีการกำหนด “พื้นที่” สำหรับ “จัดแสดง” ลวดลายเหล่านี้ โดย “รูปแบบการจัดพื้นที่” ดังกล่าว ได้รับอิทธิพลจากลักษณะการก่อสร้างและสถาปัตยกรรมของตะวันตก ที่เห็นได้ชัดเจน คือ เหนือประตูทางเข้าหรือหน้าต่างของอาคารพาณิชย์เหล่านี้ นิยมฉลุเป็นลายเครือเถากรอบโค้ง ที่ส่วนมากลายสองข้างจะเท่ากัน (Symmetry) ซึ่งทั้งลวดลายและการจัดองค์ประกอบแบบสองข้างเท่ากันดังกล่าว เป็นรูปแบบที่พบได้ทั้งในสถาปัตยกรรมจีนและสถาปัตยกรรมตะวันตก แต่การใช้กรอบไม้โค้งที่ฉลุลวดลาย ไม่ปรากฏพบมาก่อนในสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมของจีน นับว่ากรอบโค้งดังกล่าวเป็นองค์ประกอบซึ่งทำหน้าที่

เชื่อมประสานตรงกลาง ระหว่างการก่ออิฐเป็นรูปอาร์คโค้งแบบตะวันตกของโครงสร้างผนังรับน้ำหนัก สำหรับเป็นช่องประตู (หรือหน้าต่าง) ให้ประสานเข้ากับกรอบวงกบของประตูบานหรือหน้าต่างที่อยู่ด้านล่าง แสดงให้เห็นอิทธิพลทางด้านกายภาพของสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ที่ผสมผสานกับความเชื่อในสัญลักษณ์ที่เป็นมงคลของจีน

ลวดลายที่พบในอาคารพาณิชย์ยุคแรกเหล่านี้ ต่างมีความหมายเฉพาะทางวัฒนธรรม ที่ไม่ได้คำนึงถึงเฉพาะการจัดองค์ประกอบเพื่อความสวยงามอย่างเดียว แต่เป็นการผสมผสานกันระหว่างรูปแบบการก่อสร้างที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก ผสานกับความเชื่อและวัฒนธรรมแบบตะวันออก สะท้อนออกมาเป็นรูปแบบการก่อสร้างที่มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะตัว ขณะเดียวกันการรับรู้ความหมายในลวดลาย ทำให้ทราบถึงการมีเป้าหมายในชีวิต และวิถีชีวิตในการพยายามบรรลุเป้าหมายเหล่านั้น อันเป็นลักษณะเฉพาะในภาพรวมของชาวจีนในช่วงเวลาดังกล่าว

การถ่ายทอดให้คนทั่วไปได้มีการรับรู้ถึงความหมายที่ปรากฏบนลวดลายของส่วนประดับในอาคารพาณิชย์ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ดูแลรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชุมชนนั้น รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

4. ความเป็นไปของการรับรู้ความหมายในลวดลายมงคลในปัจจุบันและข้อเสนอแนะ

ในความเป็นจริงแล้วสัญลักษณ์มงคลจีนในประเทศไทย มักเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตประจำวันอยู่แล้ว โดยที่เราอาจไม่ได้รับรู้ความหมายของสัญลักษณ์ดังกล่าว ซึ่งมักจะเป็นตราสัญลักษณ์สินค้าของคนไทยเชื้อสายจีน เช่น ตราสิงห์ถือลูกท้อ ตรากิเลน ตราเด็กสมบุญ ตราน้ำเต้าทอง ตราเจดีย์ เป็นต้น ต่างอ้างอิงธรรมเนียมการใช้สัญลักษณ์มงคลของจีน (ธวัชชัย, 2545: 11) ซึ่งจากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาความเป็นไปของการรับรู้ความหมายในลวดลายมงคล ที่ปรากฏในอาคารพาณิชย์ยุคแรกที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน พบว่ากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของคนหนุ่มสาวทั่วไป ที่จะทำหน้าที่สืบทอดและพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมในปัจจุบัน แทบจะไม่มีความรู้ความเข้าใจในความหมายของลวดลายมงคลที่ปรากฏอยู่ในอาคารเหล่านี้เลย แม้แต่ส่วนหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างที่มีเชื้อสายจีน ซึ่งในภาคอีสานกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ส่วนใหญ่มักจะเป็นรุ่นที่สามหรือสี่ เนื่องจากมีจำนวนไม่ถึงครึ่งหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมดังกล่าวจากครอบครัว ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้มีเชื้อสายจีน หากมีการรับรู้ความหมายดังกล่าวส่วนใหญ่ก็มักมาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Internet) พอๆ กับการอ่านหนังสือ รองลงมาได้แก่ สื่อสารมวลชน ซึ่งทำให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เพิ่งจะปรากฏในชีวิตประจำวันไม่กี่ปีมานี้ แต่นับวันจะมีบทบาทต่อการเผยแพร่พัฒนา หรือคุกคามการคงอยู่ของเนื้อหาในวัฒนธรรมใดๆ อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น สัญลักษณ์มงคลที่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 38 รับรู้ความหมายมากที่สุด ได้แก่ มังกร ซึ่งมักได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้งกว่าสัญลักษณ์มงคลอื่นๆ โดยสื่อสารมวลชน เช่น สื่อบันเทิง ในรูปของละคร ภาพยนตร์ หรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น

ในขณะเดียวกันการได้รับรู้ความหมายมงคลในลวดลายใดๆ ก็จะมีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่จะบริโภคสินค้าหนึ่งๆ มากกว่าสินค้าที่มีลวดลายเพื่อความสวยงามเท่านั้น หรือแม้แต่การเลือกที่จะ

อยู่อาศัย หากว่าอาคารดังกล่าวปรากฏให้เห็นการใช้สวดลายมงคลเป็นส่วนประดับตกแต่งที่เชื่อว่าเมื่ออยู่อาศัยแล้วจะเป็นมงคลต่อชีวิตของตนและครอบครัว ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมีความสบายกายสบายใจในการดำเนินชีวิต แต่อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากแนวคิดดังกล่าวแล้ว แนวโน้มของการเลือกจะอยู่อาศัยในอาคารที่มีสวดลายมงคลดังกล่าว ยังต้องประกอบไปกับเหตุผลในด้านความสวยงาม ความพอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไปของการใช้สวดลาย ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งแม้ว่าจะไม่ใช่ตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ซึ่งมีรสนิยมและทัศนคติของผู้บริโภคต่างออกไป โดยไม่ได้มีความเชื่อในเรื่องสวดลายมงคลว่าจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต หรือเห็นว่าการใช้สวดลายในลักษณะอื่นๆ มีความสวยงามมากกว่า โดยไม่จำเป็นต้องใช้สวดลายมงคล

การที่แนวโน้มของการเลือกใช้สัญลักษณ์มงคลมาใช้เป็นส่วนประกอบของอาคาร โดยกลุ่มตัวอย่างที่เติบโตขึ้นภายใต้วัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop culture) ด้วยความเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุข สะท้อนให้เห็นว่าไม่ว่าในยุคสมัยใด มนุษย์ต่างต้องการความอยู่ดีมีสุข ขณะที่ประชากรบนโลกได้เพิ่มจำนวนขึ้นกว่าในสมัยโบราณที่มีการเกิดขึ้นของสวดลายมงคลในระยะแรก พร้อมกับจำนวนทรัพยากรที่ลดจำนวนลงเรื่อยๆ แนวโน้มการแย่งชิงทรัพยากรจะเป็นปัญหาที่สำคัญในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นรัฐต่อรัฐ หรือระหว่างปัจเจกบุคคล การแข่งขันในด้านต่างๆ จะสูงขึ้น ผู้คนจะมีความเครียดสะสมมากขึ้น และต้องการความปลอดภัยหรือที่พึ่งทางใจมากขึ้น จึงทำให้การเปิดใจรับเอาสัญลักษณ์หรือความหมายใดๆ ก็ตามที่เป็นมายาคติ (Mythology) ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกลไกหรือแนวทางปฏิบัติของสังคม หรือกลุ่มชนต่างชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันกับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งถูกทำให้เชื่อว่าจะ “มีส่วนช่วย” ทำให้ชีวิตมีความสุขสมบูรณ์ขึ้น ปลอดภัยมากขึ้น ปราศจากโรคภัย เป็นต้น ดังที่ปรากฏความเชื่อในสิ่งต่างๆ ให้เห็นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอยู่เนืองๆ แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือขัดแย้งกับทฤษฎีความทันสมัย (Modernity) ก็ตาม การให้คุณค่าหรือความหมาย (Semiotics) ของสัญลักษณ์มงคลเหล่านี้แม้ในปัจจุบัน จึงไม่ได้เป็นเพียงสิ่งของที่จับต้องหรือเห็นได้เท่านั้น

จากข้อมูลที่ได้ดังกล่าว ทำให้เห็นว่าการเผยแพร่หรือพัฒนาเนื้อหาทางวัฒนธรรมใดๆ ไม่ใช่เฉพาะแต่สวดลายมงคลในสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการก่อสร้างของจีนเท่านั้น หากต้องการทำให้เนื้อหาทางวัฒนธรรมนั้นๆ เกิดการยอมรับจากคนในสังคมและบริบทในปัจจุบัน เนื้อหาดังกล่าว ควรต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการและรสนิยมของคนทั่วไป อีกทั้งต้องทำให้ไม่รู้สึกรู้ว่า ความหมายเหล่านั้นเป็นตัวแทนของอดีตที่ไม่สามารถเชื่อมต่อกับความเป็นไปในปัจจุบันได้ จึงจะทำให้เนื้อหาของวัฒนธรรมได้รับการสืบทอด นำไปใช้และพัฒนาต่อไป ดังเช่น สวดลายมงคลที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบและตกแต่งสถาปัตยกรรมร่วมสมัยได้ แต่ต้องมีการประยุกต์ให้เข้ากับรสนิยมในเรื่องความงามของคนในปัจจุบัน ซึ่งอาจจะรวมถึงผู้ที่ไม่ได้มีเชื้อสายจีน เนื่องจากมนุษย์ทุกคนโดยทั่วไปก็มีความต้องการพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกัน คือความสุขสงบ ความเจริญรุ่งเรืองและการมีสุขภาพแข็งแรงอายุยืนยาวด้วยกันทั้งสิ้น อันจะทำให้อาคารร่วมสมัยดังกล่าวได้รับการยอมรับและมีคุณค่าทางด้านจิตใจมากขึ้น ขณะเดียวกันสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสารมวลชนในรูปแบบต่างๆ หากมีการนำมาใช้ในทางที่เกิดประโยชน์ ก็จะสามารถปลูกฝังความรู้ในด้านต่างๆ ได้อย่างครอบคลุมและรอบด้าน

5. สรุปผลการศึกษา

ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการก่อสร้างของจีน เป็นกรอบแนวคิดที่ส่งผลต่อการกำหนดรูปแบบของลวดลายมงคลในส่วนประดับของอาคารพาณิชย์ยุคแรกทีพบในพื้นที่ทำการศึกษ การเกิดของลวดลายมงคลในระยะแรกเกิดจากการมีความต้องการการมีชีวิตรอดจากภัยในธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมต่างๆ แม้ในระยะหลังจะมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของสังคมศักดิ์ดินนา แต่จากพัฒนาการและรูปแบบของลวดลาย จะพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์โดยชนชั้นผู้ใช้แรงงาน หรือสามัญชนคนทั่วไปเช่นกัน นอกจากความงามของลวดลายเหล่านี้แล้ว ความงามในวิธีการดำเนินชีวิต การปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมที่ดี ก็มีคุณค่าและความหมาย มากกว่าความงามแบบอุปมาอุปไมย และความงามแบบทัศนศิลป์ของสิ่งดังกล่าว อย่างไรก็ตาม หากไม่รู้ถึงที่มาของลวดลายเหล่านี้ เราก็จะไม่สามารถรับรู้ถึงความสำคัญ ที่มากกว่าความงามทางด้านกายภาพหรือความเก่าใหม่ตามอายุการใช้งานของอาคารได้

เชิงอรรถ

¹ ในบันทึกโบราณ “ซางซู หงฟาน” (尚书。洪范) (Li and Qiao, 2000: 66) ซึ่งเริ่มบันทึกตั้งแต่ก่อนจะมียุคราชวงศ์ของจีนคือ ยุคของจักรพรรดิเหลียว ไปจนถึงราชวงศ์โจว (ประมาณ 1,046–256 ก่อนคริสตกาล) เป็นบันทึกเรื่องราวที่เก่าแก่ที่สุดและมีอิทธิพลต่อคนรุ่นหลังมากที่สุดอันหนึ่งของจีน ได้บันทึกไว้ว่าความสุขหรือความต้องการของคน ประกอบไปด้วย การมีอายุยืน (寿) มั่งคั่ง (富) มีสุขภาพดี (康宁) เป็นผู้มีความดี (攸好德) เมื่อจะจากโลกนี้ก็ไปอย่างมีความสุขไม่ทรมาน (考终命) แต่ในปัจจุบันคติที่เกี่ยวกับความสุข 5 ประการ มีเปลี่ยนแปลงไปบ้าง คือ ความสุข (福- [fú]) มักใช้ดอกโบตั๋น ที่เป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวยและมีศรัทธาสูงในสังคม / โชคลาภ (禄- [lù]) นิยมใช้กวางซิกา (Sika deer) เป็นสัญลักษณ์ รวมถึงผลน้ำเต้า หรือไก่ตัวผู้ที่มีหงอนสีแดง/ อายุยืน (寿 [shòu]) มักใช้สัตว์หรือพืชที่มีอายุยืนเป็นสัญลักษณ์ / ประสบแต่สิ่งดี (喜- [xǐ]) ใช้ภาพเด็กขี่ตัวกิลเลน ลูกทับทิมเจ้าแม่กวนอิมอุ้มเด็ก น้ำเต้า เป็นต้น / ร่ำรวย (財 [cái]) ใช้ปลาคาร์พ 9 ตัว เงินอีเปะ คางคก ไก่ หรือเต่าอยู่บนกองเหรียญอีเปะ ทั้งหมดนี้ เรียกรวมนๆ ว่า “ฝู่ฝู่โชวี่ฉาย หรือ ฝู่ฝู่ (五福 - [wǔfú]) หรือความสุข 5 ประการ ภาษาไทยออกเสียงเป็นอู๋ฝู่ เช่น รวยอู๋ฝู่ (ผู้เขียน) สัญลักษณ์ของอู๋ฝู่แทนด้วยคางคกห้าตัว ล้อมรอบสัญลักษณ์รูปวงกลมตรงกลาง ที่ใช้แทนอักษรคำว่าไชว่ 寿 [shòu] แบบโบราณ เนื่องจากคำว่าคางคกในภาษาจีนกลางคือ 黽 (黽 [mǔ]) / 黽黽 (biānfú) ซึ่งพ้องเสียงกับคำว่า 福 (fú) ซึ่งแปลว่าความสุข ขณะที่คำว่า 五 (wǔ) แปลว่า “ห้า” จึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของคางคก 5 ตัว ซึ่งไทยก็มีคติการใช้คำพ้องเสียงเปรียบเทียบสองสิ่งเพื่อสื่อถึงสิ่งที่เป็นมงคลเหมือนกัน เช่น การปลูกต้นขนุน มะยม ด้วยความเชื่อว่าจะหนุนนำผู้อยู่อาศัย หรือทำให้คนนิยมชอบชม เป็นต้น (อ่านเพิ่มเติมใน Wang และวารุณี (2550))

² ลวดลายมงคลที่ถูกถ่ายทอดลงไปในส่วนประดับของสถาปัตยกรรมจีนมี 3 ลักษณะใหญ่ๆ คือ 1. การทาสีและวาดภาพลงบนเนื้อไม้ โดยสีจะมีส่วนผสมของน้ำมันจากต้นถั่ง (Tung oil/China wood oil) เพื่อให้ความสวยงามและป้องกันรักษาเนื้อไม้ 2. การแกะสลักไม้เป็นลวดลายหรือฉลุ ซึ่งอย่างหลังช่วยให้แสงและลมผ่านได้ดี และนานวันก็ยังคงความงามด้านศิลปะอยู่ ทำให้งานแกะสลักไม้ของจีนกลายเป็นส่วนประดับอาคารที่สำคัญ (Wang, 2009: 1) นอกจากนั้นยังมีวัสดุที่ใช้แกะสลักอื่นๆ ได้แก่ หินและอิฐ ส่วนประดับรูปแบบ 3 คือ การใช้กระเบื้องเคลือบหรือปูน ได้จากการเผาหินและการเผาเลือกหอยผสมเข้ากับฟางกับกระดาษเนื้อหยาบ ผสมเข้าด้วยกันกับตัวประสานให้ความเหนียวจากนั้นใส่สี นำไปวาดตกแต่งลงบนพื้นผิวของอาคาร เช่น หน้าจั่ว ซึ่งพื้นที่ที่มุงงานปูนปั้นที่และกระเบื้องเคลือบมีชื่อเสียงได้แก่ มณฑลกว่างตงหรือกว่างตุ้ง ปูนปั้นยังแบ่งเป็นแบบสอง

มิติคุณค่า แบบสามมิติแบบลอยตัวและแบบซ้อนกันหลายระนาบ (Wang, 2009: 232) (โดยรูปแบบที่พบในอาคารพาณิชย์ริมแม่น้ำโขงจะเป็นสองมิติทั้งหมด-ผู้เขียน)

³ การใช้พืชเป็นสัญลักษณ์มงคลของจีนระยะแรกๆ ในปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ค.ศ. 25-220) ก็เริ่มปรากฏแล้ว ลายที่นิยมกันมาก ได้แก่ ลายสายน้ำผึ้ง (Honeysuckle) อันเป็นไม้เลื้อยชนิดหนึ่งที่มีการปลูกในประเทศไทยเช่นกัน การใช้พืชชนิดนี้ก็เพราะในหน้าหนาวถึงแม้อากาศหนาวจัดก็ไม่ตาย ในศาสนาพุทธ ใช้อุปมากับจิตวิญญาณของมนุษย์ที่เป็นอมตะนิรันดร์ มีการกลับชาติมาเกิดใหม่ และต่อมาใช้กันอย่างแพร่หลายในการวาดภาพตกแต่งและประติมากรรมและงานศิลปะอื่นๆ ลายเครือเถาหรือลายไม้เลื้อย (Trailing plant) ได้เข้ามาแทนที่ลายดอกสายน้ำผึ้ง ใช้เป็นสัญลักษณ์ของการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ไม่มีขาดตอน เชี่ยวชาญช่วงเวลา นาน อนึ่งลักษณะของการวางลายจะมี 2 แบบคือ แบบที่มีสองข้างเท่ากัน (Symmetry) และแบบที่จัดวางองค์ประกอบกับลายมงคลอื่นๆ ให้ต่อเนื่อง โดยมีความหมายส่งเสริมกันและกัน (Wu and Chen, 2012: 20)

⁴ ธรรมเนียมและความนิยมของจีนว่าด้วยสัญลักษณ์มงคล อาจมีการปรับเปลี่ยน ยกเลิก เพิ่มเติม ตีความหรือสร้างใหม่ แต่ทั้งหลายทั้งปวงต่างอ้างอิงจากหลักดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน (ธวัชชัย, 2545: 11)

⁵ นอกเหนือจากการพิจารณาจากความชำนาญในการใช้ไม้เพื่อฉลุลายของช่างชาวจีนแล้ว ยังมีข้อสังเกตว่าลายเครือเถาบางส่วนน่าจะเป็นลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก แต่ทั้งนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอว่าการแยกความแตกต่างของลายเครือเถาหรือบางที่อาจเรียกว่าลายพรรณพฤกษาแบบตะวันตกและแบบจีน ให้ความแตกต่างกันอย่างชัดเจนเหมือนชาวกับด้าเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก แต่ต้องการเน้นให้เห็นการใช้ลายดังกล่าวของช่างและเจ้าของอาคาร ซึ่งเป็นกลุ่มคนรุ่นบุกเบิกซึ่งยังมีสัมภาระทางวัฒนธรรมติดตัวมา ดังนั้นจึงมีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมการก่อสร้างของจีนมากกว่าลูกหลานรุ่นต่อๆ มา แนวความคิดและความเชื่อในความหมายที่เป็นมงคลดังกล่าว จึงถูกนำมาใช้เพื่อให้เกื้อหนุนการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ (ผู้เขียน)

⁶ ลายหุย (回 [hui]) หรือที่เราเรียกกันว่าลายประแจจีน เป็นลายที่พัฒนามาจากลายเรขาคณิต ที่พบบนเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่ปลายยุคหินใหม่ มีลักษณะเป็นเส้นสองเส้นขึ้นไปเคลื่อนให้รอบตัวเป็นเส้นสี่เหลี่ยมหรือวงกลมย้อนกลับเข้าหาตัวเอง แต่ไม่มีหัวหรือท้าย ลายหุยเป็นลายพื้นฐานที่พัฒนาต่อไปเป็นลายต่างๆ อีกมาก คนทั่วไปถือเอาเป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวยมั่งมีหรือความอยู่ดีมีสุขอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (ผู้เขียน)

⁷ ดอกพุดตาน หรือ ดอกฝูหรง (芙蓉花) เป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง ร่ำรวย มียศศักดิ์ เป็นชื่อดอกไม้ที่เป็นมงคล เพราะคำว่า “ฝู” พ้องเสียงกับคำที่มีความหมายว่า ความสุข (福) ขณะที่คำว่า หรง (荣) พ้องเสียงกับคำว่าเกียรติยศ (ผู้เขียน)

⁸ ดอกเหมย (梅花- méihuā) เป็นดอกไม้สีขาวอมชมพูที่มีกลีบดอกห้ากลีบ ซึ่งในวัฒนธรรมจีน กลีบเป็นทั้ง 5 เป็นสัญลักษณ์ของความเบิกบาน (快乐) ความสุข (幸福) อายุยืนยาว (长寿) ความสงบสุข (和平) และความสำเร็จราบรื่น (顺利) ดังนั้นคนโบราณจึงมักจะผสมผสานเอาความหมายดังกล่าวนี้โดยใช้ดอกเหมยเป็นสัญลักษณ์ (Wang, 2009: 9)

⁹ ในประเทศไทยนิยมเรียกภาพมังกร 2 ตัวหันหน้าเข้าหากัน ตรงกลางมีไข่มุกว่า “มังกรคาบแก้ว” ซึ่งมังกรในวัฒนธรรมของจีนเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของชนชาติ มีอิทธิพลและความสำคัญมาก มีความหมายๆ ถึงความเป็นมงคล ความโชคดี การอวยพรให้ลูกหลานของตระกูลมีความปลอดภัย ได้รับการเคารพนับถือ และอายุยืนยาว การที่มักนิยมใช้สัญลักษณ์มังกรควบคู่กับไข่มุก เนื่องจากไข่มุกเป็นสิ่งสูงค่าที่เกิดขึ้นมาจากน้ำ และมังกรถือเป็นสัตว์ที่ควบคุมดูแลน้ำ แต่บางครั้งก็กล่าวกันว่าเป็นไข่มงกร อันหมายถึงการมีลูกมีหลาน (Wang, 2009: 164-165)

¹⁰ ลวดลายมงคลที่ประกอบด้วยสัญลักษณ์ของน้ำ ปลาทอง ดอกบัว เรียกในวัฒนธรรมจีนว่า จินอวี๋ห่านถาง (金玉满堂 [Jīnyù mǎntáng]) เป็นการจำลองสภาพแวดล้อมของสระน้ำ ซึ่งมีปลาทองอยู่มากมายซึ่งปลาทองหรือ จินอวี๋ (金鱼) นั้น ด้วยตัวมันเองก็มีความหมายเป็นมงคลอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นคำว่าปลา ซึ่งเป็นสัตว์ที่

สามารถออกใช้ได้ครั้งละมากมาย หมายถึงการมีลูกหลานมาก หรือคำว่า จิน (金) ซึ่งแปลว่าทองคำ “จินอวี่” จะไปพ้องเสียงกับคำว่า จินอวี่ (金玉) ที่แปลว่าทองและหยก ส่วนคำว่า “หม่านถาง” (满堂) นั้น “หม่าน” แปลว่าเต็ม คำว่า “ถาง” ในที่นี้ คือสระน้ำ มาจากคำว่า ฉือถาง (池塘 [chítáng] pool / pond) ซึ่งไปพ้องเสียงกับคำว่า ถาง (堂 [táng] hall) ซึ่งหมายถึงห้องโถงรับแขกของบ้าน ซึ่งเป็นห้องที่สำคัญที่สุด โดยสรุปคือการเชื่อมโยงไปมาของคำพ้องเสียง โดย จินอวี่หม่านถาง คือห้องโถงที่สูงใหญ่ เต็มไปด้วยเงิน หยกและสมบัติ เต็มไปหมด ใช้อธิบายความร่ำรวยสมบูรณ์พูนสุข จึงเป็นลายที่ใช้กันมากในหมู่สามัญชนทั่วไป นอกจากนี้การมีดอกบัวและปลาอยู่ด้วยกัน เป็นคติที่กล่าวว่า เหลียนเหนียนโยวอวี่ (连年有余 [liánnián yǒuyú]) หมายถึงความรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน ร่ำรวยขึ้นทุกปีๆ อีกทั้งบางทีก็เปรียบปลาเป็นเพศชาย ดอกบัวที่มีเม็ดบัวจำนวนมากเป็นเพศหญิง หมายถึงการจับคู่ระหว่างสองสิ่งนี้ทำให้เกิดลูกหลานสืบทอดวงศ์ตระกูล (ดูเพิ่มเติมใน Wang Huiying และวารุณี หวัง, 2550)

¹¹ เป็นแนวคิดมาจากคำว่า “ฟู่กั๋วผิงอัน” (富贵平按) โดยฟู่กั๋ว (富贵 [fùguì]) คือความมั่งคั่งร่ำรวยและมีเกียรติ ส่วนคำว่า ผิง (瓶 [píng]) แปลว่าแจกัน พ้องเสียงกับคำว่าผิง (平) ที่แปลว่าความสงบ ผิงอัน (平按) หมายถึงปลอดภัย ฟู่กั๋วผิงอัน จึงแปลว่า เป็นสัญลักษณ์ของความโชคดีและความสงบสุข ส่วนดอกบัวเป็นดอกไม้มงคลที่นิยมใช้กันมากในวัฒนธรรมจีน หมายถึงความซื่อสัตย์ เทียบตรง (ดูเพิ่มเติมใน Wang Huiying และวารุณี หวัง, 2550)

¹² จากการเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามกับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2557 เป็นชาย 26 คน หญิง 24 คน มีภูมิลำเนาในภาคอีสานร้อยละ 74 และมีเชื้อสายจีนร้อยละ 22 พบว่าทั้งหมดไม่รู้จักสัญลักษณ์ทางศิลปะของคำว่า โชว (寿) แต่ร้อยละ 48 เดาได้ว่ามีความหมายว่าการมีอายุยืนยาว ส่วนสัญลักษณ์แจกัน ดอกบัวและลายเครือเถา มีเพียงร้อยละ 2 หรือ 1 คนที่สามารถระบุความหมายได้ และระบุที่มาที่สำคัญของการรับรู้ข้อมูลดังกล่าวจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้มีร้อยละ 4 หรือ 2 คนเท่านั้นที่สามารถระบุดอกไม้ในภาพได้ว่าเป็นดอกโบตั๋น และมีเพียง 1 ใน 2 คนที่สามารถระบุความหมายของดอกโบตั๋นได้ถูกต้อง เมื่อให้เลือกอาศัยในอาคารระหว่างผนังอาคารมีและไม่มีลวดลายมงคล (ภาพที่ 10 ซ้ายและขวา) ส่วนใหญ่ร้อยละ 76 เลือกอาคารที่ผนังปรากฏลวดลายมงคล เนื่องจากเชื่อว่ามีความหมายดีทางจิตใจ และจะเป็นมงคลต่อชีวิตและครอบครัวเมื่อได้เข้าอยู่อาศัย รวมถึงมีความเจริญรุ่งเรือง เกิดความสบายใจ ซึ่ง 1 ใน 3 ของจำนวนนี้ยังระบุเหตุผลที่เลือกอีกว่า เพราะผนังตัวอย่างในแบบสอบถาม มีองค์ประกอบความงามที่พอดี มีลวดลายไม่มากไม่น้อยจนเกินไป ร้อยละ 24 เลือกอาคารที่ไม่มีลวดลายมงคลปรากฏอยู่เพราะเห็นว่ามี ความงามมากกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ไม่มีความเชื่อในสัญลักษณ์มงคล หรือให้ความสำคัญกับลวดลายการตกแต่งที่สอดคล้องกับรสนิยมของตัวเอง มากกว่าการให้ความสำคัญต่อสัญลักษณ์มงคล เมื่อถามว่ารู้จักสัญลักษณ์มงคลใดๆ ของจีนหรือไม่ ร้อยละ 44 ไม่รู้จักเลย และร้อยละ 56 รู้จักบ้าง โดยสัญลักษณ์มงคลที่รับรู้ว่ามีความหมายมงคล ได้แก่ มังกร (ความดี 19) แพนเธียน (ความดี 3) ต้นสน (ความดี 2) อื่นๆ ได้แก่ อักษรมงคล หินหยาง ลูกแก้ว ธรรมจักร ปลาและหงส์ อย่างละหนึ่ง โดยแหล่งข้อมูลที่มาของการรับรู้ความหมายเหล่านี้มา การอ่านหนังสือ (9) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (9) สื่อสารมวลชน (4) และคำบอกเล่าของพ่อแม่หรือคนในครอบครัว (4) อนึ่งในจำนวนร้อยละ 22 หรือ กลุ่มตัวอย่าง 11 คนที่มีเชื้อสายจีนนี้ มี 7 คนที่รู้จักสัญลักษณ์มงคลและรับรู้ถึงความหมายบ้าง มี 4 คนที่ไม่รู้จักสัญลักษณ์มงคลเลย โดยมังกรเป็นสัญลักษณ์มงคล ที่ถูกรับรู้มากที่สุด (5) และในจำนวน 7 คนนี้ ได้รับการถ่ายทอดความหมายของสัญลักษณ์หรือลวดลายมงคล จากคนในครอบครัว 3 คน จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2 คน จากการอ่านหนังสือและสื่อสารมวลชนอย่างละ 1 คน

บรรณานุกรม

- ธวัชชัย ดุยสุจริต. (2545). **สัญลักษณ์มงคลจีน สืบสานจิต-วิญญาณบรรพชน**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2547). **จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: แปรนด์เอจ.
- วารุณี ภูสนาม. (2542). **รายงานวิจัยการศึกษาเปรียบเทียบส่วนประดับของอาคารพาณิชย์ในแถบจังหวัดหนองคาย นครพนม มุกดาหาร และอุบลราชธานี**. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Wang Hui ying, วารุณี ภูสนาม. (2550). “การรับรู้ลวดลายและการเข้าใจความหมายของลวดลายในศิลปะพื้นถิ่นจีน ปัจจุบันกรณีศึกษา: หมู่บ้านหลันและหมู่บ้านซางดง สาธารณรัฐประชาชนจีน”. ใน **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**. ปีที่ 2. ฉบับที่ 3. ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาธรรม. หน้า 73-94.
- Li Zhenqiu, QiaoXiaoguang. (2000). **Chinese auspicious folk art**. Harbin: Heilongjiang Fine Arts Publishing House.
- (李振球, 桥晓光: 《中国民间吉祥艺术》, 哈尔滨: 黑龙江美术出版社, 2000 年版。)
- Wang Qijun. (2009). **A Book in Series of Traditional Chinese Architecture: Carvings and Ornate Style**. Beijing: China Electric Power Press.
- (王其钧: 《中国传统建筑文化系列丛书: 中国传统建筑雕饰》, 北京: 中国电力出版社, 2009 年版)
- Wu Wei, Chen Ya. “Interpretation of Chinese’ Traditional Decoration Fang-Sheng Pattern” in **Packaging Journal**. Vol.4 No.1 Jan. 2012. p. 19-23.
- 吴卫, 陈雅: 中国传统装饰纹样方胜纹解读, 《包装学报》, 第4 卷第1 期, 19-23页)